

ЖЕЛИДРАГ НИКЧЕВИЋ

ЗМАЈЕВА НАГРАДА БЛАГОЈУ БАКОВИЋУ

Драги пријатељи,

Као члан овог жирија и као читалац поезије, као свједок, осјећам обавезу да у првој реченици вечерашњег обраћања истакнем слједећу чињеницу: указујући част пјеснику Благоју Баковићу, новом добитнику Змајеве награде, ми истовремено указујемо част савременој српској поезији – њеној дубини, снази и љепоти, њеној разноврсности и проицљивости, њеној актуелности и животворности – у времену које, нажалост, као да тежи неким другим вриједностима.

У данашњим српским околностима, рекло би се, поезија занима углавном само мале и љубоморне духовне колоније, најчешће професионалце и плаћенике, и ти прилично озбиљни људи своју улогу правдају износећи на лош глас све немоћнијег пацијента: кажу нам да је поезија аутореферентна и суштински неподложна тумачењу, кажу нам да је скоро нема, да народ има пречих брига од лирске акустике, етике и естетике.

Па ево, са овог мјеста могу да посвједочим: ништа од тога није тачно, и није добронамјерно. Ево пјесника Благоја Баковића – његове књиге смо издвојили из читавог низа изванредних прошлогодишњих остварења – он већ четири деценије пјева на величанственој висоравни српске лирике. Он, дакле, припада најужој групи српских пјесника који су обиљежили крај прошлог и почетак овог стољећа. Притом, његов магистрални, епохални учинак видљив је и у оној ексклузивно-лирској равни коју разматрамо с обзиром на естетску употребу и мелодиозност матерњег језика, и у равни етичко-идеолошких перипетија савремене српске лирике.

Пошто смо ми вршњаци, ја бих раније сваку причу о Благоју Баковићу и његовом мјесту у оквирима наше поезије почињао понеким анегдотским комплиментом – рекао, на примјер, најраспјеванији, или чистом лирском регистру најоданији, или поменуо његов обичај, данас тако риједак, да туђе стихове казује и доживљава као своје, дарујући тако властиту неисцрпну енергију општем појму лирике, што је понекад заиста дивни анахронизам, а у ствари суштински допринос очувању чистог лирског духа и даха у прилично загушљивом времену. Јер, као што каже Октавио Паз, пјесничко рецитовање је увијек празник: саборност, општење.

Могло би и тако, али сад почињем констатацијом да је Баковићево стваралаштво важно и за неку врсту тренутног снимка температуре, дубине и душевности наше савремене лирике. Он је један од њених најистрајнијих и најмаштовитијих посвећеника.

По мом мишљењу, у Баковићевој поезији можда је пресудан управо њен исходишни аспект, онај почетни хоризонт пјесме који доцније прикривено и неприкривено управља комплетном сценом. Пјесник је онда само медијум, тј. обновитељ првобитног тренутка који се може сматрати колијевком сваког будућег стиха, па је отуда и Баковићева трајна опсесија завичајним мотивима и мелодијама сасвим природна – и законита.

Такође, потпуно је логично његово скривање иза елементарне снаге језика који говори мимо нас и преко нас. Кад он каже:

Не нисам ја ово писао
Саме су речи из мене текле
Господе зар сам плућима дисао
Оно што усне нису рекле

Само је језик испод непца
Непомичан и без трзања
Кроз тишину превео ждрепца
Над немим понором рзања

– онда га треба схватити врло озбиљно. Да би се о том нијемом понору, о тој вјечној рани на тијелу свијета ипак проговорило, да би се дочарала накнадна снага, можда читавој ствари треба прићи помало филозофски. На крају крајева, дефиницији поезије припада и нека врста непознавања властите снаге, неки веома варљиви, продуктивни самозаборав.

Постоји занимљива филозофска теза да сваки човјек отјеловљује једнократну и незамјењиву влат консонаната и вокала – живи

слог који путује према ријечи и тексту. Сваки од тих слогова је непоновљив, као што се у старим храстовим шумама никада не налазе два једнака стабла, а писмо је оно што помаже тим себи скривеним слоговима да евоцирају окрутно видовито доба, кад још није било никаквог представљања.

Читајући и слушајући Баковића, пратећи га кроз свијетло-тамне предјеле чежње и вртоглавице, имате неодољив осјећај да се на сваком кораку управо тај живи слог полагаано раскрива, од стиха до стиха, да би језик родилац лакше испуњавао давнашња обећања. Окрутност видовитог доба налази се негдје у првобитним превојима пјесничке меморије, под крилом завичаја – из тог правца допиру најделикатнији, суштински звуци.

Пјесник је, разумије се, вјечити путник кроз вријеме и кодиране завичајне призоре, помало уплашен властитом крхкошћу и општом неизвјесношћу судбине записаног. Путник – на чуњу. Он покушава да све види и свему приђе до краја, и баш је тај крај оно што га највише привлачи, да би се сусрео са творцем-почетком, затворивши круг. Предосјећајући и призивајући на свјетло дана сваку опасну дионицу, сваки знак узвика, као да путујући тон заиста може и мора очврснути у призор.

Управо зато Баковић толико брижљиво ослушкује све што му из несвјесног лагано придолази, да би прецизно поновио сваки облик и сваки звук. Страховито је важно да се тај стваралачки (чобански) пулс одржи у енергији нове пјесме, и зато је његов ритам веома уједначен: у простору пјесме сачувана су мјеста на којима дах као да се одмара, гдје је све бар за нијансу проходније, гдје стичете утисак да на сцену само што није ступио неки исконски унутрашњи погон – а онда се исказ најједном концентрише или вртоглаво прекрене. Традицијски ослонац рафинира се управо у тренутку кад вам се учинило да све препознајете, да вам је глобални амбијент пјесме сасвим прегледан, такорећи фамилијаран.

Због таквих обрта, уосталом, Баковић и јесте толико свјеж. Митска позадина приближава се површини пјесме прије него што стигнете да је дешифрујете, прије него што очврсне у митско градиво. А очврснути не може управо због тога што Баковић посеже за конвенционалним регистром, а онда га ефектно изневерава.

При томе је пресудан начин на који њему полази од руке активирање специфичне формалне опруге унутар самог стиха, као да се покрећу и дискретно политизују струје које већ имају своје провјерено лежиште и свој дубински код, али се сад све то изнова пренапреже, још једном се уводи у судбинску драму наше свакодневице, да би нас јаче забољело.

Испоставља се да Баковићева пјесма комплетном својом ритмичко-мелодијском структуром постепено савлађује властити предмет, тријумфујући на први поглед веома старинским средствима, чак и онда кад је та побједа неопозиво трагична. Све је ту на свом мјесту: једноставност лирске конструкције, чврста метрика, очувана рима, солидно грађена строфа – све оно што би помодност могла сматрати застарелим – па ипак увијек ново и непознато.

Препознали смо тај звук меморисан у предачком слуху. Ослоњена на ово сродство, поред домаћег огњишта, кроз међаву, мрак и гром, та акустика сама по себи довољно је сложена – у том звуку прије нас били су скоро сви. Међутим, Баковић одбија улогу познодошавшег; он вјерује да посљедња ријеч ни издалека још није саопштена, и зато наставља да записује.

Писати увијек изнова, писати преко већ написаног, писати чак и онда кад је извјесно да тиме само попуњавамо списак који ће једног дана бити враћен врховној инстанци – у том чину има лакомислености, али има и неупоредиве радости. Баковић том заносу посвећује готово сваки стих, а неки од најљепших додирују сам руб неизрецивости. Његов приступ писању и пјевању подразумијева скоро демонстративну романтичарску ноту, за коју понекад помислимо да је ишчезла из наше савремене поезије. Али овдје се баш на томе инсистира: не постоји нешто што је савремено, ако оно (својом поетском снагом) није у стању да призове вјечност. Онда је оно само помодно, банално, онда се изневјерава поетска мисија у коју Баковић вјерује и која га води. Исто тако, и због тога, његов поетски текст није само текст већ акустичко-егзистенцијално полазиште: текст је доживљај и непоновљиви животни траг. Ако немате на уму и у слуху ту непрекидну унутрашњу виталност, тај позитивни животни ритам који пулсира у његовој лексици, онда сте у опасности да ваше тумачење сасвим промаши циљ.

На крају, мада је наша савремена лирика заиста раскошна, човјек би морао добро да се замисли ко још од савременика може тако ефектно ревитализовати трагику саме форме лирског исказа, трагику њене формуле; боље рећи, ко још тако махинално мири најбољу традицијску резонанцу са реалитетом који практично не дозвољава да му се нађе било какав објективни корелатив. А Баковић га ипак налази, и што је најважније, он га налази не тражећи – таква је то оптичка и акустичка варка.

Тај процес, наравно, није довршив, а можда није ваљано ни започет, и отуда вјероватно наше некорисне диобе на традиционално и модерно. Отуда неспоразуми око магистралних и периферних

феномена, отуда, коначно, и наша неспособност да пјесницима попут Баковића одредимо адекватно мјесто – не с обзиром на тематику, фактуру стиха или привилеговани вокабулар, него с обзиром на реторичку силину уз чију помоћ у овој лирици настаје језичка драма, уплетена у душевност и реални живот народне заједнице.*

* Реч на Свечаној седници Матице српске приликом уручења Змајеве награде Благоју Баковићу за збирке песама *Чун: изабране и нове йесме* (Културно образовни центар, Шид 2019) и *Полен и чар* (Православна реч, Нови Сад 2019), у Новом Саду, 16. фебруара 2020. године.